

ANALIZA

Problematyka współpracy rozwojowej
w kontekście istniejących przeszkód

The logo consists of the letters 'FDI' in a white, bold, sans-serif font, centered within a dark blue square.

FUNDACJA DOBRYCH INICJATYW

www.fdi.org.pl

Warszawa, lipiec 2016 r.

Cześć 7: Lata 90. i konferencje ONZ

W 1990 r. wolumen środków przeznaczonych na pomoc rozwojową był niemal dwukrotnie wyższy niż w 1980 r. i wynosił 53 mld USD¹. Jednak wzrost funduszy na pomoc rozwojową wcale nie przyczynił się do zwiększenia efektywności programów oraz projektów realizowanych na rzecz krajów rozwijających się w latach 80. Narastająca krytyka dotychczasowych koncepcji pomocowych, zmiany geopolityczne (upadek systemu komunistycznego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej) dawały przekonanie, że wraz z „końcem historii”², kończy się myślenie o pomocy rozwojowej w dotychczasowych kategoriach.

Lata 90. to jednocześnie spadek zainteresowania pomocą rozwojową przez dotychczasowe mocarstwa: ZSRR, a głównie Stany Zjednoczone Ameryki, gdzie pomoc ta często uzależniona była od lojalności i poparcia dla konkretnego obozu ideologiczno-politycznego (świat dwubiegunowy). O ile w 1992 r. kraje Północy przeznaczyły na pomoc rozwojową 85 300 mln USD, o tyle już w 1997 r. pomoc ta wynosiła jedynie 68 000 mln USD³. W literaturze przedmiotu zjawisko to określa się mianem „zmęczenia ideą pomocy” (ang. aid fatigue).

Wraz z upadkiem Muru Berlińskiego idea pomocy rozwojowej, która poddawana byłaby ocenie wg kryterium efektywności – dotychczas często traktowana jako pomoc polityczna - zyskiwała coraz większe grono zwolenników. Lata 90. cechowały się zwiększoną dynamiką debaty nt. pomocy, gdzie po jednej stronie pojawiały się argumenty za jej całkowitym zaprzestaniem, gdyż uważano, że w dobie globalizacji pomoc ta traci rację bytu. Zwrócono również uwagę na negatywne skutki pomocy rozwojowej w przypadku krajów, gdzie wartość pomocy rozwojowej stanowiła wysoki stosunek pomocy do poziomu PKB (np. zbytnim oddziaływaniem na ceny). Natomiast wg ekspertów Banku Światowego – pomoc rozwojowa mogła przyczynić się do pozytywnych zmian i rozwoju, jedynie w przypadku krajów, które prowadzą racjonalną politykę handlową i które posiadają efektywnie działającą administrację i instytucje publiczne. Te i inne rozważania oraz geopolityczne zmiany na świecie stały się punktem zapalnym w filozofii pomocy rozwojowej, gdzie coraz większy priorytet nadawano takim aspektom jak: środowisko naturalne, zrównoważony rozwój, czy demografia.

Paweł Bagiński – w jednej z nielicznych polskich publikacji nt. skuteczności pomocy rozwojowej wskazał osiem najważniejszych czynników, które hamowały efektywność programów pomocowych:

¹ R. C. Riddell, OECD Statistics, <http://www.stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=TABLE>, s.36.

² Koncepcja przedstawiona przez F. Fukuyama w książce pt. Koniec historii.

³ Na podstawie danych OECD, <http://www.stats.oecd.org>, z dnia 27.08.2013.

- niemożność wzięcia przez kraje rozwijające się odpowiedzialności za własny rozwój;
- niedostosowanie świadczonej przez donatorów pomocy do potrzeb i priorytetów biorców;
- brak koordynacji działań pomocowych i harmonizacji regulujących je procedur;
- wiązanie przez donatorów pomocy rozwojowej z promocją własnych dóbr i usług;
- nieprzewidywalność transferów pomocowych i ich zmienność w czasie;
- naciski na realizację pojedynczych projektów, a nie skoordynowanych programów pomocowych;
- niewłaściwe zarządzanie programami i projektami pomocowymi;
- niespójność polityki pomocowej donatorów z ich działaniami podejmowanymi w innych dziedzinach.⁴

Skutkiem przeprowadzonych analiz oraz koncepcji pomocowych w latach 90-tych było przededefiniowanie punktu odpowiedzialności za skuteczność pomocy na kraje rozwijające się. „Po upadku komunizmu – w latach 90. kraje Północy postawiły nowe postulaty polityczne, instytucjonalne, gospodarcze i społeczne – w szczególności w kwestii przestrzegania praw człowieka oraz dobrego rządzenia krajom rozwijającym się. W tym samym czasie na popularności zyskiwała idea, aby to właśnie kraje biorców wzięły na siebie większą odpowiedzialność za tworzenie i wdrażanie projektów rozwojowych”⁵.

W ocenie autora, przededefiniowanie punktu odpowiedzialności za skuteczność realizowanych projektów z krajów rozwiniętych na kraje rozwijające się i wprowadzenie zasady „ownership” było najważniejszym osiągnięciem lat 90. Po pierwsze zasada ta stała się katalizatorem myślenia o rozwoju w kontekście przygotowania się do odbioru pomocy rozwojowej przez kraje rozwijające się, a nie tylko przez pryzmat jakiej wysokości środki otrzymają i na jaki cel. Po drugie odpowiedzialność za skuteczność pomocy została przekazana krajom rozwijającym się, a co za tym idzie również wpływ na decydowanie o charakterze tej pomocy. Zmiana ta zakładała, że kraj-biorca pomocy w większym stopniu weźmie odpowiedzialność za koordynację pomocy, która napływa z różnych stron i źródeł. Postulat efektywnej koordynacji pomocy udzielanej przez międzynarodowe organizacje oraz w systemie bilateralnym, był stale powtarzającym się zarzutem – w kierunku darczyńców. Zmiany te w pewnym stopniu odpowiadały na postulaty, iż cele pomocy rozwojowej, które kreowane były

---

⁴ P. Bagiński, *Europejska polityka rozwojowa*, CeDeWu, Warszawa 2009, s. 28.

⁵ Na podstawie: P. Bagiński, K. Czaplicka, J. Szczyciński, *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, s. 66.

przez kraje Północy, bardzo często nie pokrywały się z potrzebami lokalnych społeczności krajów rozwijających się.

Lata 90. upłynęły pod znakiem poszukiwania wspólnych wektorów pomocy rozwojowej, definicji oraz konferencji tematycznych, na których próbowano odpowiedzieć na poszczególne wyzwania stojące przed krajami rozwijającymi się w dobie zmian geopolitycznych, gospodarczych, środowiskowych i demograficznych. Do najważniejszych konferencji – zorganizowanych przez ONZ – należą:

- konferencja nt. Edukacji dla Wszystkich w Jomtien w 1990 r.;
- konferencja nt. Dzieci w Nowym Yorku w 1990 r.;
- konferencja nt. Środowiska i Rozwoju („Szczyt Ziemi”) w Rio de Janeiro w 1992 r.;
- konferencja nt. Praw Człowieka w Wiedniu w 1993 r.;
- konferencja nt. Ludności i Rozwoju w Kairze w 1994 r.;
- konferencja nt. Żywności w Rzymie w 1996 r.

I tak na konferencji w Jomtien 180 krajów zobowiązało się do przyjęcia deklaracji oraz 10 letniego planu działania na rzecz zwiększenia dostępności do edukacji dla wszystkich ludzi. Poprzez pojęcie „edukacji” rozumiano takie umiejętności jak: liczenie, pisanie, czytanie, umiejętność wypowiedzania się, czy rozwiązywania problemów. Jednak z punktu widzenia budowania porozumienia wokół idei pomocy rozwojowej, znacznie ważniejsza była konferencja nt. Środowiska i Rozwoju, która miała miejsce w Rio de Janeiro w 1992 r. To właśnie wtedy określono zasady tzw. Deklaracji z Rio. W 27 zasadach zawarto zapisy dotyczące prawa państw do korzystania z własnych zasobów naturalnych w sposób nienaruszalny dla środowiska naturalnego, czy też prawa do rozwoju z uwzględnieniem potrzeb obecnych i przyszłych generacji.⁶ W postulatach tych położono duży nacisk na środowisko naturalne jako nieodłączny element zrównoważonego rozwoju. Jednak zapisy tej Deklaracji jak i innych postanowień, wpływały na ograniczenie swobody decydowania i korzystania z surowców naturalnych, które bardzo często były jedynym atrybutem w wymianie handlowej krajów Południa.

Coraz większa krytyka postanowień konferencji oraz brak oczekiwanych konsensusów, doprowadził do powstania Programu dla Rozwoju (ang. Agenda for Development) autorstwa Sekretarza Generalnego ONZ – Boutrosa Boutros-Ghali. Korzystając z dorobku dotychczasowych

---

⁶Na podstawie: Deklaracja z Rio de Janeiro w sprawie środowiska i rozwoju, s. 1., www.mipe.oswiata.org.pl/rozwoj/doc/deklaracja_z_rio.pdf, z dnia 27.11.2013.

konferencji, opracował on ideę rozwoju, opartą na 5 głównych zasadach, tzn. na: demokracji, pokoju, gospodarce, środowisku oraz sprawiedliwości społecznej.⁷

Zarówno program autorstwa sekretarza generalnego ONZ jak i działania OECD w ramach strategii pt. „Kształtowanie XXI wieku: rola współpracy na rzecz rozwoju” przyjętej w maju 1996 r., stanowiły ważny element w myśleniu o jakości oraz efektywności programów rozwojowych. W ramach wspomnianej strategii państwa OECD określiły sześć istotnych aspektów pomocy rozwojowej:

1. Kompleksowa wizja współpracy rozwojowej, zdefiniowanej za pomocą możliwych do zmierzenia celów w zakresie rozwoju ekonomicznego, społecznego i ekologicznego.
2. Znaczenie wspierania współodpowiedzialności krajów otrzymujących wsparcie.
3. Efektywne partnerstwo na rzecz rozwoju, oparte na wzajemnej odpowiedzialności, własności koncepcji rozwojowej (ang. ownership), wzmocnieniu struktur lokalnych w krajach trzecich oraz aktywnym udziale wszystkich grup społecznych w procesie rozwojowym.
4. Znaczeniu jakościowych czynników rozwoju (takich jak: demokracja, przestrzeganie praw człowieka i zasad państwa prawa) jako warunków niezbędnych do osiągnięcia celów rozwojowych.
5. Konieczność zapewnienia spójności między polityką pomocową, a innymi aspektami działań państw Północy, które wpływają na kraje rozwijające się.
6. Tworzenie silnych instytucji⁸.

Oprócz znanych już wcześniej zasad opartych na wzajemnej odpowiedzialności (ang. ownership) oraz przestrzeganiu praw człowieka, OECD położyło silny nacisk na spójność polityki pomocowej z innymi obszarami funkcjonowania państwa, a przede wszystkim z budowaniem silnych instytucji. Czynniki te były o tyle istotne, że państwo rozwijające się nie byłoby w stanie wziąć odpowiedzialność za politykę rozwojową bez istnienia dobrze działających instytucji publicznych. Doświadczenia z wielu stron świata pokazywały, że skorumpowana administracja, a także brak umocowania instytucji w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym kraju prowadziły de facto do roztrwonienia pomocy i przeznaczenia jej na cele niezwiązane z pomocą rozwojową.

Autor: Bartłomiej Jojczyk

---

⁷ Na podstawie: *An Agenda for Development. Report of the Secretary-General A/48/935*, www.un.org/Docs/SG/agdev.html, z dnia 27.11.2013.

⁸ Na podstawie: *Implementing the Development Partnership Strategy. Review of Progress: 1996-1999*, OECD, Paris 1999, s. 3.

BIBLIOGRAFIA

- *An Agenda for Development. Report of the Secretary-General A/48/935*,
www.un.org/Docs/SG/agdev.html.
- Bagiński P., Czaplicka K., Szczyciński J., *Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009.
- Bagiński P., *Europejska polityka rozwojowa*, CeDeWu, Warszawa 2009.
- *Deklaracja z Rio de Janeiro w sprawie środowiska i rozwoju*,
www.mipe.oswiata.org.pl/rozwoj/doc/deklaracja_z_rio.pdf.
- *Implementing the Development Partnership Strategy. Review of Progress: 1996-1999*, OECD, Paris 1999.
- Riddell R. C., OECD Statistics, <http://www.stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=TABLE>